

Neznámé dopisy Jana Kollára v římských archivech

SERGIO BONAZZA (VERONA)

Ve svých výzkumech v italských archivech a knihovnách, kde jsem systematicky hledal dokumenty, které se vztahují k slovanským kulturám, jsem mj. objevil dva neznámé dopisy Jana Kollára. Jde o dopisy z roku 1847, které jsem našel v archivu Německého archeologického ústavu v Římě. Dopisy dokumentují Kollárův pokus navázat vztahy s tímto ústavem, který byl založen v roce 1829 a který se zanedlouho stal důležitým střediskem pro výuku archeologie v celé Itálii. V ústavu pracovaly důležité osobnosti z kulturního života Říma jako ředitel Vatikánské knihovny Angelo Mai a profesor archeologie na papežské univerzitě Giampietro Secchi. Také rakouský velvyslanec v Římě hrabě von Lützwow a jeho pruský kolega Karl von Bunsen byli spjati s Ústavem. Ten též vydával několik úředních publikací: „Monumenti“, „Bullettino“ a časopis „Annali dell' Istituto“.

Myšlenka na vznik ústavu, který by umožňoval archeologické výzkumy v Itálii, přišla od německého archeologa Eduarda Gerherda (1795–1867), který žil dlouhou dobu v Itálii. S pomocí některých stejně smýšlejících německých kolegů založil nejdříve „Istituto di Corrispondenza Archeologica“, z něhož se později vytvořil Německý archeologický institut. Gerhard se stal jeho ředitelem. Ústav finančně podporovala pruská vláda, proto ho též nazývali „pruským ústavem“. Jelikož se Gerhard musel kvůli svým vědeckým povinnostem vrátit do Německa, od roku 1836 až do své smrti ústav řídil jeho sekretář Emil Braun (1809–1856). Dopisy, které Kollár do ústavu posílal, přišly právě do rukou Emila Brauna.

Kollárovo úsilí navázat kontakty s tímto ústavem nebylo spjato pouze s jeho archeologickými zájmy, ale také s jeho hypotézou o přítomnosti Slovanů v Itálii staré doby. Tato hypotéza, jak známo, tvoří náplň jeho díla *Staroitalia slavjanská aneb Objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnějších vlaských a sousedních kmenů...* (Viedeň 1853).

První dopis je datován 23. ledna 1847, je napsán latinsky a má rozsah čtyři strany. V dopisu se Kollár nejdříve představuje. Hovoří o tom, že je Slovan z Uher a že s velkým zájmem vyučuje archeologii Itálie staré doby. Zmiňuje se také, že dvakrát cestoval do Itálie: poprvé roku 1841, kdy navštívil severní Itálii, a to města Boloňu, Florencii, Pisu, Řím, Neapol a Pescaru. Poté Kollár informuje o své hypotéze o existenci Slovanů v starověké Itálii. Podává zprávu, že důkladné posouzení pramenů a zkušenosti z jeho vědeckého díla potvrzují hodnověrnost jeho domněnky o této otázce a také že ho přivedly k následujícímu přesvědčení: pro přesné poznání starožitností Staroitalie, a to zejména dialektů, je nezbytné studium slovanských starožitností a slovanských jazyků. Kollár tvrdí, že umbrijský jazyk na desce z Gubbia, oskijský jazyk (oščina) na sloupu v Avellinu, na desce v Bantinu a na nápisech v Pompejích atd., jsou příbuzné, resp. jsou to synové slovanských jazyků, samozřejmě starobyklých. Kollár dodává, že on všechny tyto nápisy bez větších potíží přeložil do češtiny, anebo lépe řečeno správně transliteroval. Doplnuje též, že sestavil soupis těchto slov, přidal poznámky a komentáře ke všemu tomu, co se nachází v originále. Kollár tu zřejmě naráží na své dílo *Staroitalia slavjanská...*, které bylo publikováno, jak známo, po jeho smrti v roce 1853 ve Vídni. Podle Kollárova názoru je evidentní, že to byli staří Etruskové, Umbrové, Sabinové a Sikulové a že jsou od dávných dob spojeni se svými sousedy Slovy. Jako historický důkaz pro toto tvrzení zmiňuje adriatské Venedy (Wenden), karníšské, korutanské a štajerské Venedy, kteří byli slavní ne kvůli svému samotnému jménu, ale kvůli způsobu života. V pokračování listu Kollár zkouší zdůvodnit svou hypotézu historickými a archeologickými důkazy. V tomto smyslu cituje výňatky z římských historiků Plinia (*Naturalis Historia* 3, 10) a Pomponia Festa, kteří píší o Ilyrech, jež Kollár považuje za Slovy. Doplnuje též, že nejstarší slovanští kronikáři jako Rus Nestor, Poláci Kadlubek a Boguchwał a Čech Dalimil potvrdili, že Ilyrie a Norikum byla nejstarší sídla Slovanů. Ti se poté přestěhovali na sever Evropy, sledující proud řeky Dunaje.

Kollár se v listu zabývá i topografií Itálie. Podle jeho názoru se v Itálii nacházejí jména měst, řek a hor, které lze vysvětlit pouze slovanským jazykem a uvádí několik příkladů: např. výraz „Pomptinae paludes“, který by mohl vycházet ze slovanského „pomut“ palus, to znamená Pomutino území, resp. Pomutie (bažina, močál); dále název řeky „Crabra“, který by mohl čerpat ze slovanského slovesa „hrabri“, tj. rychle proudící řeka; název římské řeky „Tepula“, která by mohla vycházet ze slovanského slova „Kopania“, tj. krajina vhodná pro těžbu a orbu. Rovněž označení

národa Sabinové by mohlo být odvozeno ze jména slovanské bohyně Siba. Tady Kollár cituje Helmoldovo dílo *Cronica Slavorum* z 12. století, kde se o této bohyni hovoří. Dále uvádí následující nápis ze sloupu v Avellinu: „Vestiricus, pruputeid, sverunneí, pukálatuí, Medis, Degetasi-us, slaagid, Kumbened tanginud“ a soudí, že se tento nápis nedá vysvětlit jiným jazykem než slovanským. Na pomnicích v Pompejích Kollár našel tolik původních slovanských jmen, že měl dojem, jako by se ocitl ve starém slovanském městě: „Slabius (Slavius), Sllabonus (Slavoš), CrosCUS (Krok), Pansa, Holko, Istak, Svetius, Caledus, Naevoleja (Nevolja), Polliana atd.“ V Pompejích také Kollár objevil ucelené nápisy jako např. na domě Sallusta: „Eksuk arnv ianud eituns anter tiurri XII ini ver sa riunu puf faamat Mr. Aadiriis V.“ Podle jeho názoru tato věta zní ve slovanském jazyku následujícím způsobem: „Sesju k obahňau idaç utr dweri XII inu ber sja rowno kom býwat Mr. Vatriji V.“ a překládá „Přišlý z dvojítých vrat vzadu, vevnitř v místě dveří XII, dále přímo odejde tam, kde Mr. Adrius V. bydlí“. Kollár dopis uzavírá přáním, aby učený archeologický ústav vyjádřil názor na jeho hypotézu. Z Říma však odpověď nedošla.

Ačkoli Kollár neobdržel na svůj první dopis odpověď, o čtyři měsíce později poslal Německému archeologickému ústavu v Římě ještě jeden dopis, který je datován 18. května 1847 a je napsán v němčině v délce dvou stran. Bezprostředním důvodem pro vznik tohoto dopisu se stala zmínka o odhalení jakéhosi nápisu v středoitalském městě Ortona, kterou Kollár našel v německém časopise *Allgemeine Zeitung*. Podle názoru časopisu to byl jeden z nejdůležitějších epigrafických objevů posledních let. Časopis též oznamoval, že známý německý historik Theodor Mommsen zprostředkoval německé kulturní veřejnosti faksimile tohoto nápisu. Kollár se obrací na Německý archeologický ústav s prosbou, aby mu jen zaslali uvedené faksimile a aby tak „*byl účasten na této archeologické radosti*“, jak se doslova vyjádřil. Vedle toho se Kollár zajímá, zda v časopise „*Annali dell' Instituto*“ již vyšla ohlášená rozprava německého archeologa Heinricha Brunna o etruském sarkofágu z města Perugia. A doplňuje, že sám zkusil přeložit nápis na tzv. Bronzu z Rapinu a že by byl ochoten poslat svůj překlad do římského ústavu, pokud si to budou vědci v Itálii přát. Zajímalo by ho proto mínění ústavu o jeho hypotéze. Kromě toho Kollár oznamuje archeologickému ústavu, že kdysi v jeho krajích, v městě Sexard v Uhrách našli mramorový sarkofág ozdobený malbami z řecko-římské mytologie. V něm odhalili skleněnou nádobu na pití a s řeckými písmeny. Kollárovi se však nepodařilo přečíst tento nápis, proto nakreslil totožný nápis, který posílá do ústavu v Římě v naději, že tamější

archeologové budou mít více štěstí než on a jeho kolegové. Avšak ani na druhý dopis z Říma nepřišla odpověď.

Kollárův pokus navázat kontakty s Německým archeologickým ústavem tedy neuspěl. Důvody nejsou známy. Pravděpodobně vedení ústavu nesouhlasilo s Kollárovou hypotézou o existenci Slovanů v Itálii staré doby.